

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 5

15 Յուլիս 1899



ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատը Ար ճատտէսը Թիւ 20

1899

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

—==—

- 1 Իմացականութեան կեանքը .
- 2 Ալպեանք .
- 3 Քերականական փորձ մը .
- 4 Դէպք . (Casus)
- 5 ՎԱՐՔ Ս. ՄՈՆԻԴԱՅԻ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱՌԻԿԵԱՆՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

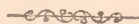
Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Տասներորդ Տարի

թիւ 5

15 Յունիս 1899

ԻՄԱՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԸ



(Շարունակութիւն տես թիւ 4)

Սակայն որչափ դժուարին է այս ամեն բան քննել, որչափ որ գործն դժուարին՝ անչափ եւ այնչափ ալ քննութեան գործիքն կատարեալ պէտք է որ ըլլան :

Կարծեմ թէ ամենէն չահաւէտ եւ զուարթ միանգամայն ճամբան՝ մատենագրական պատմութեան հետոց վրայէն ընթանալն է. թէպէտ եւ երկրաչափական ճշդութենէ քիչ մը խոտոր՝ սակայն լաւագոյնն. ուր որ կապոյտ են երկինք՝ կանաչազարդ վտակ մը կայ՝ գեղանիստ ծոց մը՝ վրաննիս կը կանգնենք հոն. ծաղիկն ու հող ծառն ու հորիզոն կը քննենք. երկրին կազմութեան եւ արդեանց վերանալու համար :

Այս բնական ճամբով յարաբերութիւնքն եւ հաղորդականութիւնն լաւ եւս կրնանք ըմբռնել, եւ ամենէն թեթեւ զանազանութիւնքն կրնանք որոշել. Գրական ուսումն այս տեսութեամբ միայն գեղեցիկ է եւ իրապէս գեղեցիկ, Վասն զի այս ճամբով միայն կրնանք խոտորիլ ամուլ թուականներէ

եւ ապարդիւն ու տաղտկալի քննութիւններէ։ Ասով կ'իմանանք իւրաքանչիւր հեղինակին օժիտն քաղաքականութենէ ընդունած, եւ կը կշռենք՝ թէ որչափ իւրաքանչիւրն նպաստաւոր եղած է քաղաքականութեան, առածն ու տուածն ։

Հեղինակ մը անցելոյն զաւակն է, իսկ ապագային հայրն ։ Մտքի եւ հոգւոյ մեծ եւ անընդհատ շղթային օղակներէն մինն Գրիչ մը կեանք ունի, կը ներշնչէ անցեալն, կ'աքտաշնչէ ապառնին ։

Հոյակապ մարդոց իմացական արդեանց տեղեակ ըլլալու համար՝ հարկ է անոնց կեանքն եւ կիրքն իսկ ուսումնասիրել։ Գիտնալու համար թէ ցաւոց կամ հրճուանաց կամ ատելութեան կամ սիրոյ որպիսի՝ բոցերով վառուած էին այն սրտեր, եւ թէ անոնց ներքին կրթութիւնն ինչ էր, որով թէ ի՞նչ իրենց իմացականութեան ազդեցութիւնն մարդկութեան մը տաց վրայ ։

Այս բանիս համար կարեւոր է հեղինակութեան մը մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ իր պարունակութիւնն՝ ոգին խնդրել։ Չանալ տիրանալ գրչին ոգւոյն, թափանցել մինչեւ ուղեղն ու ծուծն, կարգալ ոչ թէ գրուածն լոկ, այլ գրողն միասին ։

Ուսումնասիրելով զՄիլտոն՝ իր կենաց ներքին ոգին կը կարդանք, իր խորհրդոց սերտ ծնունդն կը դիտենք։ Շէյքսպիրի եւ Սերվանդէսի հետ ապրելու ենք, լաւ ուշի ուշով զանոնք դիտելու եւ անոնց վրայ սքանչանալու համար։ Փոխանակ աշխարհաքաղաքի մը մէջէն անցնող գետին տղմուտ եւ ապականեալ ջուրն զմեզ սքանչացունելու՝ կ'երթանք հեռուներն, ուր ծամածուռ զնացքն՝ օժանդակ ճիւղերն՝ քարավազք՝ խափանք՝ գոգեր՝ ծառազարդք՝ ժայռք՝ կը պննեն իւր բնական գեղն։ հոն տկար աղբիւրէն կը խմենք ջուրն ականակիտ, պաղպաղակ։ Ասկէց աւելի հետաքննական ուսումնասիրութիւն միթէ կա՞յ ։

Սակայն ներկայ փայն անցելոյն ծնունդ՝ առանց բնաւ աղօտելու կամ անչքութիւն դնելու անցելոյն՝ Եւրոպիոյ մէջ ծագած է այսօր։ Այդ կողմ աւելի պիտին դառնալ մեր աչք։ Այն մարդիկ որ գաղափարի մղումն կթկնած կամ նորոգած են այդ անկեան մէջ՝ աւելի պիտին գրաւել մեր ուշն։ Գիտաւոր

դոնարներ են պլպլուն, իմացական հորիզոնին վրայ ծագած եւ անհետացած. Սակայն իրենց լոյսը ծննդենէն առաջ կար եւ մնաց մահուընէն վերջն :

Այսպէս ընդունելով՝ իմացականութիւնն ոչ խանձարուրք ունի եւ ոչ չիրիմ: Ընդհանրապէս իմացականութեան բարձրութեան համեմատական դրուած է թշուառ կեանքն: Սակաւօրեայ կեանքէ յետոյ մարդս կը մարի, կը չիջանի լոյսը, ափ մը հող կը ծածկէ զանիկայ. իսկ իր խորհուրդը կը մնայ : Տկար էակին անհետանալէն շատ յետոյ՝ ազգեր կը նորոգուին, ծնունդներ կը յաջորդեն, սակայն այդ իմացականութիւնն է եւ կը մնայ նոյն :

Այսպէս լեզուաց եւ գրականութեան ճամբան կտրելով՝ եւ մեծ անուններու առջեւ կանկ առնելով, տեսայ հաստատ իրականութեամբ՝ թէ մարդկային ազգին գաղափարն սակաւաթիւ խորհուրդներէ կը կազմուի, զորս անդադար կը նորոգէ :

Մարդկային մտաց բեղմնաւոր արգասաբերութիւնն եւ խորհելու ընդածին յատկութիւնն կրկնակ խորհուրդներ են : Մարդկային միտք կ'ըստեղծեն եւ անդադար. անքուն գործօղ մ'է դա, կը դիտէ, կը նմանցունէ: Սակայն լաւ խորհինք, նմանութիւնն ալ նոյնութեամբ ստեղծումն է. եւ ի՞նչ է ըստ ինքեան ստեղծումն, բայց եթէ նմանութիւն չինուածոյն գաղափարին համանման: Շրջանակ մ'է այս, կը հոլովինք հետը . եւ յառաջ կ'ընթանանք: Մեր յառաջդիմութիւնքն կրնանք չափել մենք, աղօտ լոյս մը կ'անդրադարձունէ մեզ՝ թէ այդ յառաջդիմութիւն կամ նորութիւն կոչուածն յետախաղաց քայլեր են, հնութիւններու Հեռագիրն նորութիւն մ'է արիական հնդիկներէ մեզ աւանդուած, Շոգի. նոր գաղափար, եւ արդեօք աւելի հնոց մէջ չկա՛ր նոյն խորհուրդն: Զկար, վառն զի դիր եւ թուղթ չկային այն ատեն: ԺԳ դարու Փլորենտինացի հնդիկնակ մը կ'ըսէ՝ թէ 1200 ին շոգւոյ զօրութիւնն գործածուած է զըրան մը փեղկերը բանալու համար :

Այլ աւելի հետաքրքրաշարժ է գաղափարներու յաւիտենական անձնափոխութիւնն, յայտնի կերպարանափոխութիւն

մը, զարգացումն եւ ուռճանք զլիւժ գլուխ, ուղեղէ ուղեղ:

Ժէ դարուն կիսուն երբ իմաստուն եւ քաջասիրտ ուղեւորք իմաց տուին Եւրոպիոյ՝ Հնդկաստանի նախկին իմացականութեան բարձրութիւնն, մատենագիտական զարգացումն, քան զհելլենական գերազանց լեղուն, երբ իմաց տուին թէ այդ ինքն նախնական եւ ներկայ գրականութեան մայր է եւ ծնող, ո՞վ ուղեց հաւատարմ եւ սակայն այսօր չկայ աշակերտ՝ որ չգիտնայ զայդ: Երբ Իտալիոյ պարծանք Մարգո Բոլո՝ միջին դարու ամենահռչակ ճանապարհորդն, իր հայրենակիցներուն կը պատմէր շենաստանի եւ Մոնկոլի իմացական հրապոյրքն՝ կը ծիծաղէին անոր վրայ. երկու դար յետոյ այդ ծիծաղաշարժ սուտերն աներկեւան ճշմարտութիւններ էին:

Գաղափարներու տարածման պատմութիւնն գրականութեան հիմն է: Որո՞ւ հոգ եթէ թատերգութիւն մը հինգ արարուած ունենայ կամ վեց. որո՞ւ հոգ եթէ Արիստոտէլ այդ բանին հաւանի կամ ոչ: Մեզ համար գրականութիւն եւ մատենագրութիւն այն է՝ ինչ որ է զաւակն իր ծնողաց նկատմամբ: Ի խնդիր ենք մենք իմանալու թէ իւրաքանչիւր ազգ ինչ չափով եւ ինչպէս պաշտական է միւսներուն: Ահա Գոռնէլ իր *Menteur* ն գրած չէ, թարգմանած է. ահա Շէյքսպիր բնաւ բան մը ստեղծած չէ, ահա Դոլանտ, Հարրինկդըն, Պոլինպորք փոխ կու տան Վոլդէրի ամեն այն որով Ս. Գրոց դէմ կը զինուի Պ. Պ. Ռոպէրի, Լուազըլէսը տը Լոնչանի, Լըրու տը Լինսի գրութիւնք անընդդիմադրելի վկայութիւններ են Հնդիկ Պարսիկ եւ Արաբական մեծագոյն ազդեցութեան այսօրուան Եւրոպիոյ բարգաւաճ իմացականութեան վրայ: Լա Ֆոնդենի սքանչելի հանճարն առանց Արեւելեան փողփողուն ճառագայթներու շատ խեղճ բան պիտի ըլլար: Այն գեղջկական պատմութիւններն կամ առասպելներն որ մեր մէջ եւ Եւրոպիոյ շատ տեղեր ծանօթ են, կասկած ունիք թէ Հնդկական ըլլան. ինչ որ այսօր Եւրոպիոյ Արեւմուտքն կը պատմեն կը զրուցեն չինականք՝ Հիմալայի բարձունքէն իջած են: Գաղափար մը՝ խորհուրդ մը՝ յղութիւն մը՝ կայծակի արագութեամբ կը ցլտանայ. պարսիկ, հայ, արաբ, հրեայ, եգիպտական, յոյն, լատին, սաքսոն, գաղղլիացի, իտալացի, սպանիական, անգլիական, ահաւոր լեզուական բաւղի մը մէջէն յորձանք առած կը դառ-

նայ. ինչպէս շանթն աշնան տերեւներու մէջէն, Լուդուիկոս ԺԴ ի արքունեաց մէջ այդ չարածօր աղջիկն՝ այն անխոնջ ընթացիկն՝ այն վեհ ու պարզն՝ գուցէ թէ Մեծն Աղեքանդրէն երեք հարիւր տարի առաջ ապրօղ Բրահմանին դուստրն էր . հինցած ծերացած առասպել մը քան զփարաւոնեան բուգերն աւելի հաստատուն հիմ ունի :

Ժօրժ Տանտէն արեւելեան ամենէն հին պատկերներն կ'ընծայէ մեզի. եւ ո՛րչափ առոյգ են եւ վառ :

Լա Ֆոնդէն համառօտ առաջ մ'ունի . « Շուն մը խառնելով իր ստուերէն՝ որսը կը ձգէ » . առնենք զայդ իբր օրինակ, եւ ճամբորդենք միասին :

Դանգեսի ափունքէն ոչ շատ հեռի ամուսնացեալ չինական մը կար, հնդիկ պատմութիւն մ'է, Կինն դեռատի , ինքը ծերուկ : Օր մը չգիտեմ ինչպէս եւ ուսկից՝ երիտասարդ մը կը ներկայանայ կնոջ եւ սիրալոյծ կ'ընէ զայն, Կը համոզէ զանկայ թողուլ իր ծերուկ ամուսինն եւ հետեւիլ իրեն բախտախնդրի : Յաջողակ ժամուն՝ մինչդեռ ալեւորն զբաղած էր զաշտին մէջ՝ աղջիկն կը ժողվէ կը ծրարէ ունեցածն եւ կը մեկնի, Երկուքն միասին կը ճամբորդեն եւ կը հասնին գետեզր մը, Ի՞նչպէս անցնիլ. ունեցած ծրարնին կը շուարեցնէ զիրենք, Վերջապէս կ'որոշեն. երիտասարդը պիտի անցնի գետը՝ ծրարը հետը տանելով, եւ դառնալով պիտի օգնէ սիրուհւոյն անցքին : Կը հաւանին . կը նետուի գետն , միասին կը տանի ծրարը : Խեղճ կինը միայնակ կը մնայ գետեզրն, կ'ըսկսի լալ, կը կոծէ, կը զղջայ ըրածին :

Ձայն մը կը լսուի. չնագայլ մը բերանը մօի կտորով գետին նոյն եզրէն կը քայէր, Կը կենայ յանկարծ. ձուկ մը կը աւանայ որ յստակ ջրերուն մէջ կը ծփծփայ. կը թողու առաջին ոտն եւ մինչդեռ երկրորդին հետամուտ էր՝ ուրուր մը որ օդին մէջ կը ծածանէր՝ կը յափշտակէ ջրոյն վրայէն միսը , իսկ ձուկը կը վախճիլ թշուառ կինը կը տեսնէ զայս. եւ թէպէտ եւ տխուր՝ սակայն չկրնար ծիծաղը զսպել, Շնագայլը կատաղած՝ կը դառնայ դէպ ի նա .

« Դու որ իմ յիմարութեանս վրայ կը ծիծաղիս՝ ինծմէ ի՞նչ պակաս ունիս : Ահա միայնակ նստեր ես մերկ եւ թշուառ գետիս ափանց վրայ, անկարօղ անցնելու այդ ջրերը : Դուն այժմ ոչ ամուսին ունիս եւ ոչ սիրահար, եւ ես ոչ միս եւ ոչ ձուկ » :

Այս գեղեցիկ զրոյցն կամ վիպակն սանսկրիտ գրքի մը մէջ կը կարդանք. Պաննա Տանտրայի մէջ, որ Լաւալ Պրանա-սանայի կոչմամբ մարդկային թշուառ ու անմիտ կորուստե-րու վրայ կը գրէ իմաստուն գիւտերով :

Մարդկային իմաստութեան հնագոյն ճարտարութեան այս մեծ յաղթանակին այսչափ յաջողակ եղած է բաղդն. Նոյն այս վիպակն կը գտնենք արաբ Լոքմանի գրութեանց մէջ նախ : Այլ հոս ոչ անհաւատարիմ կին կայ եւ ոչ սիրահար երիտա-սարդ. միայն շուն եւ ուրուր կայ. Ուրիշ մը՝ Պարսիկ՝ Լոք-մանի ժամանակակից, (կամ առաջ կամ յետոյ չգիտեմ, վասն զի առաջնոյն ժամանակը ծանօթ չէ,) փոխանակ գետին մէջ ձուկ մը տեսնելու՝ իր շուքը կը խափէ զինքը. կը թողու որսը, եւ միւսն ալ միասին կը կորսուի. «Մի՛ նմանիր ասոր կ'ըսէ. Կալիլա եւ դիմնայի հեղինակն. մի՛ թողուր ունեցածդ կար-ծիքի մը համար :»

Ուրիշ նոյնօրինակ վէպիկ մ'ալ կը գտնենք Սենդա-բադ հնդիկ մատենին մէջ : Արաբական նմանութիւնն, երբա-յական թարգմանութիւնն, յունական օրինակութիւնն, եւ այլ ծանօթ կամ անծանօթ հաղորդակցութիւններ մինչեւ այսօր բերած են նոյն հնդիկ վէպն :

Անգամ մը որ ժողովրդային աւանդական զանձարանին յանձնուի՝ հազար ճիւղաւորումն ու բողբոջ կ'արձակէ. Եսովպ իրեն սովորական վարժութեամբ կը համոռօտէ զայն, Փիսոտոս աղնուական տաղաչափութեան կը վերածէ, թէպէտ եւ չէ իր բնական վիճակին մէջ. Gabrias, Romulus, Nilantius, Galfred. Faerne ամենքն ալ կ'առնեն, կ'օրինակեն, կը փո-փոխեն իրենց երկրին եւ բարոյից համեմատ եւ կը համայնա-ցունեն. Գերման տաղաչափ կ'օրինակեն. Accio Zucco, Tuppo Verdizetti կ'իտալացունեն, նորմանտուհին՝ Մարի Գաղղիոյ՝ չնորհալից տաղաչափութեամբ կը կրկնէ զայն անգլիացի պա-րոններու ականջին. զաղղիացի կրօնաւոր մը իր Պատմութեանց ծով անուանած գրքին մէջ կը շնէ. Alciat, Guil. Corrozet, Guil. Haudens կը հետաքրքրուին այդու. Vinc. de Bauvais քարոզի նիւթ կը կարգէ. Th. Morus կը բարոյականացունէ զայն. Benserade եւ Lenoble կ'ապականեն զայդ. Ասոնցմէ շատ առաջ՝ երկու բանաստեղծներ կեղծ անուամբ միայն ծա-նօթ՝ Իսոպետ Ա եւ Իսոպետ Բ Գաղղիոյ մէջ կը մտցունեն ա-ռաջին անգամ այս վիպակն :

Առաջինն ըսած է, «Ամեն բանի հետամուտն ամեն բան
կը կորսնցունէ :

«Այս վիպակով կրնանք հասու ըլլալ՝ որ երկու բան միա-
սին ընօղն՝ կարծեմ երկուքն ալ թերի կը գործէ :»

Իսկ երկրորդն այսպէս կ'ըսէ.

«Շունը գետակ մը կ'անցնէր ոչխարին մէկ քառորդը
բերին մէջ։ Զրոյ մէջ իր հայելին իրեն նման մը ցոյց կուտար.
կ'ուղէ ցոլացող միւսն բռնել։ Կը բանայ բերանը. միսը կ'իյնայ
վար, կը տրտմի շատ իր կորուստին։ Բաւական միս ունէր,
ուրիշինն ցանկացաւ, եւ իրենը կորսնցուց» .

Նախնական առածն կամ առակն կը գունատի կը մերկա-
նայ իր չքեղ զարդերն. որ է բնականն գեղ։ Դէպ ի հիւսիս
ճամբորդելով այլակերպ եւ զգայուն վսեմութիւնն կ'անշքա-
նայ, Լքեալ կինն՝ խարդախ սէրն՝ անյագ շնագայլն՝ կրկնակ
բարոյալից դասեր կնոջ հաւատարմութեան խարդախ սրտե-
րու անյագութեան դէմ, հնդիկ տեղագրութիւնն, գետեզրն,
ուրուրի ճարտարութիւնն, եւն. այս ամեն գեղեցկութիւնք ցա-
մաքած չորցած են ցուրտ բարոյականի մը վերջաւորութեամբ.
Բանաստեղծական ոգին ցնդած է. բարոյականին միայն դիրտն
թողուով։

Այս իբր օրինակ կրնայ ծառայել առ հասարակ զրակա-
նութեան մարդկային իմացականութեան։ Սակայն միշտ այս-
պէս դէպ ի վաճառ կը գիմէ . . .

(Շարայարեյի)

Ս. Վ. Ն.



ԱԼՊԵԱՆՔ



Կ Ա Ճ Ա Ռ Ն Ե Ր

(Շարունակութիւն տես քիւ 4)

Թ. Ալպեան Կաճառներ. — Անհնար է Ալպեանց վրայ խօսիլ եւ Ալպեան Կաճառներն զանց ընել : Ընթերցողներուս շատ անգամ լսեցուցի այս անունը, սակայն առանց ըսելու՝ թէ ի՞նչ է դա :

Անունն ալ (Club) դադափարն ալ անգլիական է. ասոնք պատճառ եղան նախ Աւստրիոյ ապա Զուիցերիոյ եւ յետոյ Իտալիոյ մէջ մտցնելու եւ տարածելու եւ հուսկ ուրեմն Գաղղիոյ մէջ : Ընդունելով զայդ՝ անունն ալ ընդունեցան միասին : Ալպեան Գլխաւ կամ Կաճառ, ըսելով կը հասկցուի յատուկ ընկերութիւն մը՝ որ զանազան ազգերու մէջ տարածուած՝ որ եւ է բարձրաբերձ լեռներու գիտական կամ հետաքրքրական արշաւանքներու զիւրութիւն կ'ընծայէ : Ալպեան անունն իրր տիպար առնուած է :

Ալպեան անգլիական Կաճառն որ 1857 ին օգոստոս 4 ին Զուիցերիոյ մէջ ծնունդ առած է՝ բաղմաթիւ զաւակներու եւ թոռներու հայր է արդէն իսկ : Աւստրիոյ մէջ՝ 1862 ին սկսաւ. Զուիցերիոյ եւ Իտալիոյ մէջ 1863 ին, Աւստրիոյ մէջ՝ 1869 ին, Հունգարիոյ մէջ՝ 1873 ին, իսկ Գաղղիա՝ որուն սեպհականութիւնն է Ալպեանց — երրորդ մասն եւ Սպիտակ լեռն՝ հաղիւ հազ 1874 ին արթնցաւ : Նոյն տարւոյն մէջ Պոլոնիա, եւ յաջորդաբար Նորվեկիա, Ամերիկա, Սպանիա, եւ Հնդկաստան անգամ : Այս անունէն զուրս ունինք շատ ընկերութիւններ ալ, որոնց նպատակն նոյն է :

Այս ամեն ընկերութիւններու բարգաւաճանքն եւ ծնուն-

դըն՝ վերջին տարիներու մէջ բնութեան այս ահաւոր սքանչելիքներուն նոյն ընկերութեան վրայ ազդած հրապոյրն կը յայտնեն : Նախնիք՝ մանաւանդ Հոռովմայեցիք՝ որոնց աչքին առջեւ մերինին նման պարզուած էին միշտ Ալպեանք, ոչ գեղեցկութիւնն եւ ոչ դիւթական հմայքն կ'ըմբռնէին : Տիտոս Լիվիոս՝ Ալպեանց ոտքին վրայ ծնած՝ Բատուայի մէջ, ամեն բան այլանդակ է հոգն, կ'ըսէ. ո՛հ, ո՛րչափ անզգայութիւն : որչափ անզգամութիւն : Հոռովմայեցիք ածապարանօք կ'անցնէին Ալպեանքն, կը սոսկային, եւ ալպական բարձրունքներու անցքերու վրայ կանգնած Սրամազդայ տաճարներուն ձօնի եւ ուխտ կը նուիրէին անվտանգ պահպանութեան աղերսով : Բազմաթիւ են գտնուած ձօնիներն. նշան այն սոսկալի տեղերէն անվտանգ անցներուն եւ կամ թախանձանքին : Մինչեւ ԺԸ դար յետագէմ դնալու ենք որպէս զի սկսինք Ալպեանց վրայ սքանչանալ : Ռուսոյ, Սոսսիւր, Դոբֆէր, երեքն ալ ձինէ վրայէն, կը սկսին Ալպեանց մեծութիւնն եւ փառքն երգել : Յաղթանակն անդարձ կը կանգնեն. տիեզերք կ'ըսքանչանան, կը հաշտուին բնութեան ահարկու խաղերուն հետ. կը բարեկամանան ամենքն ալ. բաց յոմանց, որով մանաւանդ բանի մը յարգն եւ փառքն կ'աւելնայ : Այսպէս ծագումն կ'առնէ Ալպեան Կաճառն, որ այսօր Եւրոպիոյ մէջ միայն 50,000 է աւելի անդամ ունի. ամենքն ալ կամաւոր եւ յօժար պայմաններով. որոնց մէջ նշանաւոր՝ կանանց բանակն : Եւ եթէ փորձ մը այսօր հարկ ընէ ժողովականքն Ալպեանց վրայ հրաւիրել՝ ոչ ճամբայ եւ ոչ անցք պիտի չբաւէին բաւականա՛յալ. եւ նշանակելի է՝ զի կանացի բանակն մեծագոյն յաղթանակն պիտի տանէր արանց դէմ. որոնք ինքնակոչ կոչմամբ սովորած են իրենք զիրենք զօրաւոր սեռ կոչել :

Ի՞նչ ըրած են եւ ի՞նչ կ'ընեն այս կաճառներն եւ մասնաճիւղք : Արդէն իսկ յիշեցինք այն ապաստանարաններն ուր սոսկալի վտանգներու երեսէն ապահովեցանք. բազմաթիւ են ասոնք եւ հետզհետէ շինուելու վրայ : Նորանոր ճամբաներ եւ հիներու նորոգութիւն եւ կամ փոփոխութիւն : Ուղեցոյց առաջնորդներու հաստատութիւն, քննութիւն, կարգ եւ կանոն. վճարմանց հաստատուն ցուցակներու որոշումնք, կարավաններու կազմութիւն, մանաւանդ ուսանողներու դիւրութեան, եւ անոնց մէջ արժարժեղութեան համար այս բնական զուարճութեանց սէրն, քննական հետազոտութիւններու՝ արուեստական եւ

գրական յաջողութիւններու եռամսեայ եւ տարեկան կարեւոր հրատարակութիւններ, ճամբորդներու եւ առաջնորդներու համար յատուկ գրատուններ, պարբերական ժողովներ, գումարումներ, եւ մերթ ընդ մերթ ամբողջ կաճառներու համագումար նիստեր, որով եղբայրակցութեան սէրն կը հաստատուի ժողովականաց ամեն անդամոց մէջ, իւրաքանչիւր անդամին վճարելիք տարեկան 30 ֆրանքին փոխարէն ամեն ճամբորդութիւններու մէջ 50 առ 100 զեղչն, երբ քանի մը անդամ միասին ճամբորդեն. եւ որ աւելին է՝ թէպէտեւ ոչ նիւթական՝ օտար կամ համազգի՝ մէն մի անդամներուն իրարու հետ յարաբերութեան սերտ եւ սեռն կապն ։

Ժ. Ռեսանդաց կառաւաններ. — Ո՛վ արդեօք կարդացած չէ Պ. Դորֆէրի Արձակուրդի ժամանակ իր դպրոցական տղոց հետ ըրած արշաւանքներն գաղղիական եւ իտալական Ալպեանց վրայ՝ Ալպական բնութեան յոջողակ նկարագրող եւ պատկերահան՝ սերտ դիտող մը բնութեան՝ իր հայրենակցին Պ. Սոսիւրի նման, չարածճի սակաւ մի, քալելու կամ խաղալու ատեն ըսեմ սքանչելի երկ մը ծնած է իսպառ ժողովրդական գուարթ եւ լուրջ միանգամայն, որով լեռներու սէրն մանկութեան փափաքն եւ բարեոյն ցանկութիւնն կը ծնանին սրտերու մէջ ։

Պ. Դորֆէրի այդ արշաւաններու նկարագիրն՝ այսօր բոլոր այն երկիրներու մէջ ուր Ալպեան կաճառ կայ՝ պատճառ եղած է դպրոցական կամ ուսանողաց կարաւան ըստած գեղեցիկ օգտաշատ եւ սքանչելի սովորութեանց կազմութեան ։ Փոխանակ արձակուրդի ժամանակ ուսանողներն ձգելու ընտանեկան ոչ վնասակար այլ անօգուտ շրջանակին մէջ, որու վնասակար հետեւանքն ալ մոռնալու չէ, ոչ թէ ընտանեաց՝ այլ միջավայրին հետեւանքով, որ ստիպեալ կը գտնուին քաղաքներու մէջ, մանաւանդ նորածին արբուրի առաջին քայլերուն եւ աւելի փոքր իսկ հասակին, զանոնք վարժեցնել հետի ճանապարհներու, կրթել անոնց անդամներն չափաւոր յոգնութեամբ, մարդել անոնց միտքն աշխարհագրութեան, պատմութեան, երկրաբանութեան, բուսական եւ կենդանական պատմութեան, եւն, եւ այս ամենն ազատ օգի մէջ, ուր պարարուն թոքերով ամենաջինջ օդն կը չնչն պատա-

նեակք: Մեր դպրոցներն թէպէտ եւ ոչ առաջին եղկելի դրու-
թեան կանոններով՝ սակայն մեծ եւ մեծ եղուկ մ'ունին, որ
տղոց ապագայ կենդանութիւն կը խանգարէ.— չափազանց
նստողականութիւնն: Սակայն յանցանքն մարդոց չէ, իրացն
է: Մեր ներքին աշակերտներն վարժարաններու եւ դպրոցնե-
րու նեղ շրջանակին մէջ բաւական տեղ եւ բաւական ազատ
չարժումն չունին. չատ կ'աշխատին, չատ կը յոգնին, եւ կաս-
կած չկայ՝ թէ մտաւոր աշխատութեանց արդիւնքն է անպատ-
ճառ մարմնոյ քաջողջութեան լինասելն: Ինչպէս որ չա-
րաչար հետեւանքը կը կրենք այսօր մեր անձին իսկ վրայ :
Գէթ հաւասարակշռութիւն պահելու է այդ երկուքին մէջ :
Քանի մը ժամ չաբաթական մարմնամարզ՝ բաւական չէ առ
այդ վարժարանական դրութեան՝ մանաւանդ զիշերօթիկներու
դէմ սովորական հակառակորդներու խօսքն է՝ տղայասպան
դատտիարակութիւն. չե՞նք կարող ըստ ինքեան ասկէց դարու-
կէս դրեթէ առաջ Ժ. Ժ. Ռուսոյի խօսքով այդպիսիներն ըմ-
բերանել . « Կը զարմանամ, կ'ըսէր նա, թէ ինչո՞ւ լեռներու
կենսատու եւ ոգեւորիչ օդերուն մէջ չենք լողանար, մարմնոյ
եւ բարոյական մեծ դարմանն գիտնալով հոն գտնել » Կրկնա-
կի է դարմանն այդ օդերուն, նիւթական եւ բանական կորով:
Դպրոցական աշակերտներու այս կարաւաններ այսօր սվո-
րական եղած են մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ.
կառավարական հրամանաւ քաջալերուած են, եւ շատ անգամ
դեռ աւելին, նոյն իսկ հրամայուած :

Հակառակ առարկութիւններ պակսած չեն, եւ ե՛րբ կը
պակսին. զխաւորներն երեք են. յոգնութիւն, վտանգ եւ
ծախք: Յոգնութիւնն եթէ չըլլար աշխարհիս մէջ՝ պէտք էր
ստեղծել զայն: Եթէ զտւակա՝ կ'ըսէր օր մը Բաբի մայր մը,
ձեզ հետ լեռներն երթայ՝ կրնայ մտիլ « Այո՛, բա՛, Տիկին, ձեր
զաւակը պիտի քրտնի, պիտի թրջի ո՛վ պիտի փոխէ իր
ճերմակներն, պիտի անօթենայ, ծարաւի, ո՛վ պիտի հոգայ
զինքը. մայրը քովը պիտի չդառնուի. ցաւալի է » Բայց այդ բա-
րի մայրը մինչեւ ե՛րբ պիտի կարենայ խնամել այդպէս իր
զաւակն, ե՛րբ ուրեմն պիտի վարժի այդ փոքրիկ բաներուն
վարժիլ: Եւ որպէս զի չափազանց խոտուքիւնս մեղմեմ աւել-
ցուցի հետեւեալ պատմութիւնը . « Կը հաւատա՞ք Տիկին, օր
մը ուրիշ բարի մայր մը այսպէս կ'ըսէր ինձի. Հաւատացէ՛ք
Պարոն, զի զաւակս իր կամաւոր ծառայութիւնը բանակին

մէջ կատարելէն ի վեր՝ առաւօտները անկողնէն չելած վառարան վառելը արդիւնց սպասաւորին . » Բայց թող ապահով բլլան մայրերն՝ թէ հեռաւոր ճամբայ երթալ ուղօղն իր ձին կը հանդերձէ. դպրոցական կարաւաններն փորձով դիտեն իրենց պէտքն հայթայթել . Ռուսոյի խօսքն չափէ եւ կանոնէ զուրս պէտք չէ հասկնալ :

Վտանգն աւելի ծանր խնդիր մ'է . եւ կ'ըզգանք թէ որչափ մեծ է մեր ընդդրկած պատասխանատուութիւնն . Յանձնապատասխան մարդ բլլալէ շատ հեռու ենք . եւ յայտնի է որ մեզմէ շատ աւելի խնամ կը տանինք մեր ձեռքին յանձնուած տղայոց . Ուստի տղայոց կատարելիք լեռնային արշաւանքն համեմատական կը սահմանենք միշտ իրենց տարիքին եւ փորձառութեան . Սպիտակ լեռն ի վեր չենք յառաջեր յայտնապէս . թէպէտ եւ դեռ վերջին օրերուս տասնութեց տարեկան աղջիկ մ'իր հօրը հետ մինչեւ անոր ծագն բարձրացաւ . այլ մինչեւ այն դեղավիտարանքն՝ ուսկից Սպիտակ լեռն կամ Վարդն կամ ուրիշ ամենի կատարներն կ'երեւին . Եօթը տարուան ընթացքին մէջ երկու հազարէ աւելի տղայ հանած ենք այդ արշաւանքին , լեռ ու ձոր կտրելով , դեղեցիկ եւ տխուր օդերուն : Ոչ մի վտանգ , ինչ կ'ըսեմ , եւ ոչ մի անհանգստութիւն , ընդհակառակն՝ կայտառ մարմին եւ առողջ միտք միշտ տեսած եմ : Կրնա՞նք արդեօք այդչափ տարիներու մէջ ձիամարդութեան որսորդութեան եւ լողանքի զբօսանքին հետեւողներուն համար նոյնը ըսել :

Ծախքը հնար չէ ժխտել թէ ամենէն զժուարինն է . սակայն եթէ ստիպուած բլլանք անպատճառ Ալպեանց վրայ արշաւել . Այլ մեր ոտքին քով դեղեցիկ լեռներ պակաս չեն : Բայց մենք Ալպեանց սիրահարներ ենք . Կարդացէք Դոբֆէլը , 3 Ֆրանք 20 հարիւրորդ օրական ծախքն է աշակերտներէն իւրաքանչիւրին . Առտուն կանուխ կաթ կամ սուրճ եւ քիչ մը պանիր եւ հաց . ճաշի համար պախ միս . երեկոյն շնորհքով ընթրիք : Աշակերտներու թէ մարմնոյն եւ թէ քսակին յարմար : Զգուշացէք քաղաքներու մէջ ճաշելէ . Մեծ Օթեվաններու բնակիչներն միայն օրական 20 կամ 25 ֆրանքի վարժած՝ պիտի դարմանան յայտնապէս . եւ սակայն թուական ճշդութիւնն է :

Լիոնի վարժարանին աշակերտներն ամեն տարի բարեկենդանի արձակուրդին կ'սկսին իրենց Ալպեան արշաւանքն .

հոշակաւոր Ալպագէտ ուսուցչի մը հետ: Մեծ Շարդրէօզն՝
Յուրաներն եւ Ֆորէզը կը չըլին, չոգեկառքի վճարմանց հետ
օրականն 9 ֆրանք է: Բարիդ աւելի շատ դպրոցական կարա-
ւաններ կը հանէ հիմայ. դատկական արձակուրդին կ'ըսկսի ա-
ռաջինն: Սակայն աւելի ակտիւնին է համառօտ եւ աման
արշաւանքներն. պղտիկ քսակներու եւ փոքրիկ սրունքներու
յարմար: Ամեն դիւրութիւն կայ. ամեն դպրոցական յարկ կա-
րօղ է ատոր: Երկաթուղիներն՝ Ալպեանց չորս չըջակայ ազ-
գերուն՝ առ 100 յիսուն զեղչ կ'ընեն. նմանապէս օթեւան-
ներն եւ պանդոկներ: Բարիդաքնակ մեծ Ալպասէր եւ ճոխ
հարուստ մը տարեկան 500 ֆրանքի ընծայ մը հաստատած է
Ալպիքն արշաւօղ ուսանողներու համար. Ալպեան Կաճառն կը
բաժնէ զայն ամեն տարի: Բարերարին անունն է՝ Eugène
Gourdin. Զուիցերիայի Պ. Meyer ուսուցիչն՝ Պեռնայէն՝ իր
արդար եւ համեստ վաստակն (50,000 ֆրանք) կտակած է
Պեռնի Արքայական վարժարանին. որպէս զի չորս զասարան-
ներուն առաջադէմ քառասուն աշակերտներն ամեն տարի քա-
ռասունուհինգ օր ճամբորդեն Զուիցերիոյ մէջ :

Շարժմունք, ազատ օդ, նորանոր տեսարաններ, անակնկալ
դէպքեր, մանաւանդ այսպիսի համառօտ արշաւանքներու մէջ
պատահած փոքրիկ վիշտեր, թէ մարդանք են եւ թէ ընկե-
րական զուարթութեան պատճառ: Մարմնոյ եւ հոգւոյ միան-
գամայն վարձատրութիւն հաճոյական :

(Շարայարեկի)

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

1. Հայերէն կրեսուն եւ վեց զրեւէն եօթը ձայնաւոր են,
ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ:

Երկու հատ նոր զրեր ալ ունինք. օ, ֆ. առաջինը օ ու-
թերորդ ձայնաւորն, վերջինը՝ նոր լեզուներու համար:

Ուստի մեր ձայնաւորներն են ութ. ա, ե, է, ը, ի, ո,
ւ, օ:

2. Ձայնաւոր զրերէն է, ը, անփակ են, ա՛ խառն, իսկ ե՛
նայակաճ, ի, ո, լերկ, ւ՛ փոփոխակաճ:

Փոփոխակաճ ձայնաւոր է նաեւ յ գիրն, որ հիմակ կո-
րուած է իր բնիկ (եր) ձայնն ընդհանրապէս, եւ միայն տեղ
տեղ պահպանած:

3. Երբ երկու ձայնաւորներ իրարու կցուելով մէկ հնչ-
մամբ խառն ձայն մը կը լսեցունեն՝ երկբարբառ կը կո-
չին:

Գլխաւոր երկբարբառն է եա:

Երկրորդ երկբարբառներն կը կազմուին ւ գիրն աւելցունելով
լերկ ձայնաւորներէ վերջ. Այսպէս իւ (ւ) եւ ու. Այս կարգէն ու-
նէինք հին ատեն աւ եւ եւ, որ կը հնչէին օ եւ եօ. ինչպէս
որ կը գրենք հիմակ. օր. եօթն:

Ուստի եօ հնչումէն զատ՝ որ եւ կը գրուէր, չունինք մենք
հայերէնի մէջ եա բառերուն սկիզբն, եւ եո, եի. այլ կը
գրուէր յա, յո, յի:

Երրորդ երկբարբառն կը կազմուի յ գիրն աւելցունելով
ա է վերջը. Այ-ո, բայ. Հին հնչման մէջ յ գիրն որ եւ է ձայ-
նաւորէ առաջ՝ եթէ կից է հետը՝ երկբարբառ է. Յիսուս, Յա-կոր,
յի-շատակ, յուշ, եւն:

Չորրորդ երկբարբառն կը կազմուի ո գրէն յետոյ վ՝ բա-
ղաձայնը ղնելով. այն ատեն ո երկար է, եւ վ՝ գիրը բնաւ ձայն
չունի. Յով-հաննէս, գետովք, ո՞վ. եւն:

Իսկ առհասարակ անփակ են այն ձայնաւորներ որ երկէ-
մարբառ չեն կազմեր :

4. Երբ կրկին անփակ ձայնաւորներ իրարու կից գտնուին՝
հայ լեզուն կը պահանջէ քաղցրաձայնութեան համար մէջերնին
յաւելուլ և գրել: Սահակ, Յովհաննէս :

5. Բաղաձայնք. — Բաան եւ ինն բաղաձայններ (Ֆ)ի հետ
կը արոհին երկու դասի. 13 առանձնաւոր, 16 կրկնաւոր:

Առանձնաւոր են պարզ գրերն. բ, գ, դ. — պ, կ. տ. — լ,
ւ, մ, ն, ռ, ս, հ. կրկնաւոր են թաւերն եւ կրկնակը. փ, ք,
խ, թ, չ, ց, զ, ա. զ, ծ, ճ, շ, ձ, ժ, ֆ:

6. Այս կրկին դասեր կը բաժնուին դարձեալ 11 անձայնի
բ, գ, դ, զ, պ, կ, տ, փ, ք, խ. 10 սուր ձայնի, գ, ժ, ճ,
շ, ս, շ, ծ, ճ, ց, չ. 4 նայականի, լ, մ, ն, ռ. 1 հագագի, և.
2 կիսաձայնի, յ, ւ. 1 խառն գրի ո.:

7. Անձայնք երեք կարգ ունին .

Շրքնային, կոկորդային, ատամնային, որոնց իւրաքան-
չիւրն երեք աստիճան ունի հնչման. լերկ, զորաւոր, բաւ. այս
աստիճաններն ունին նաեւ սուր ձայներն. այսպէս.

Լերկ. բ, գ, (ղ), դ. — զ, ժ, ճ, շ.

Զորաւոր. պ, կ, տ. — ս, շ, ծ, ճ.

բաւ. փ, (ֆ), ք, խ, թ. — ց, չ:

Ա. — Վրայէ վրայ գտնուող այս երեք տողերուն գրերն նոյ-
նազօր են բնութեամբ. որով մերթ ընդ մերթ իրարու տեղ կը
գործածուին: Այսպէս ալ նոյն հնչումն է բի հետ, միայն քիչ
մ'աւելի զօրաւոր, փ գիրն ալ ալ ի հագագն է կամ թաւացածն.
նոյնպէս են գ, կ, ք, (խ) եւ դ, տ, ր:

Ուստի ամեն լերկ իր զօրաւորն եւ թաւն ունի:

Բ. — Երբ նոյն վանկին մէջ անձայն եւ սուր գրեր գտնուին,
եթէ մէկը լերկ է՝ միւսն ալ լերկ պիտի ըլլայ. եթէ զօրաւոր՝
միւսն ալ զօրաւոր է: Ընդհանուր կանոն մ'է այս աշխարհա-
բարի եւ զրաբարի ուղղագրութեան. Այսպէս.

Ազգ, բարդ, փերք, բագձաձեմ, բարբաբուր, ազղ, գրօս-
նում, գգում, գրաղիմ, շպար, բափ, զգնալ, զգայ, գէշ, աստ,
փերակ, փրիթ, փովտիս, փոքր, փուք, փցուն, քաղց, բիք,
բրիթ, բուք, բրուիմ, կուճ, բաք, եւն. Թաւ գրերն քիչ թէ

չատ կը զարտուղին այս կանոնէն. քունդ, եւն, իսկ փոփ, եւ նմաններն՝ իրենց պակասն մերձաւոր աստիճանէն կը հայթայթեն :

8. Մակակէտ կամ ապաթարց կը գործածուի քովէ քով եկած կրկին բաղաձայններու չարաձայնութիւնը դարմանելու համար միոյն յապաւմամբ. ըսել է՝ թէ մակակէտի մը քով անպատճառ ձայնաւոր գիր մը պիտի գտնուի. վասն զի մակակէտը երկրորդ ձայնաւորին տեղ զրուած է :

Ուստի մակակէտ կը զրուի,

Ա. Աշխարհաբարի մէջ բայերուն կից գտնուող կը մասնիկին ը գիրը յապաւելով, եթէ 1. բայը ձայնաւոր գրով սկսի. կ'ուտեմ, կ'ատեմ. 2. եթէ բայը թէպէտ եւ բաղաձայնով ըսկսած՝ բայց ը գիրն ունենայ հնչմանը մէջ. օրինակ. սպասեմ, գգեհուեմ, շտապեմ, ստանձնեմ եւն. եւ այն ատեն այս բայերուն ը գիրը յայտնի դնելու է. վասն զի մակակէտն երկու ձայնաւորներէ միոյն յապաւումն ըլլալով մակակէտէն յետոյ ձայնաւոր գիր մը պիտի գտնուի ի հարկէ. Այսպէս. կ'ըսպասեմ, կ'ըգգեհուեմ, կ'ըշտապեմ, կ'ըստանձնեմ. եւն :

Բ. Ապառնիին հարկեցուցիչ պիտին ձայնաւորի առջեւ ի գիրը կը փոխանակէ մակակէտով պիտ' ուտեմ, եւն. թէպէտեւ տակաւին գործածութեան զրուած չէ այս կերպս :

Գ. Մը եւ մի անորիշ կամ միջականունն կը յապաւէ ի գիրը, եթէ իրեն հետ կապ ունեցող յաջորդ բառն ձայնաւոր սկսի, զոր օր. անգամ մ'ալ, գիր մ'ե. նոյնպէս եթէ հետեւորդ բառն ը ձայնով սկսի՝ ըն յայտնելու է. «Հին ու խարխուլ նաւակի մ'ըստուներն՝ հոն՝ ջրերուն մէջ . . .»

Իսկ բացասական մի'ն բնաւ չկրնար յապաւել ին, իր չեշտին պատճառաւ, որ կ'ազիլէ յաջորդ բառին հետ ձուլուելն : այսպէս, մի' ըսեր. մի' ուտեր, մի' իմանար :

Դ. (2 գիրն հայերենի մէջ ինքն իրեն բացասական գիր մ'է, ինչպէս տ. եւ որ եւ է փոփոխական բառի սկիզբը կը զրուի, եթէ ձայնաւորով սկսին՝ եթէ բաղաձայնով, որով այս պարագային մակակէտն ի հարկէ տեղի չկրնար ունենալ.)

Ուստի, մակակէտ կը զրուի չ գրին առջեւ՝ երբ էական բային կից օժանդակ ժամանակ կազմէ ներկայ իմաստով, եւ

այս պարագային միայն եղակի երրորդ դէմքն՝ որ փոխանակ է գրին ի կ'ըլլայ՝ կը յապաւուրէ ապաթարց նշանով : Այսպէս ջեմ իմանար, — ջ'իմանար : ջես ուտեր, ջ'ուտեր. ջեր ըսեր. ջ'ըսեր : Հոս ալ՝ ինչպէս կը մասնկին վրայ խօսելով ըսենք՝ բայերուն հնչական ը գիրը յայտնի դրուելու է : Այսպէս, ջեմ զգար, ջ'ըզգար, ջեր ստանձներ, ջ'ըստանձներ. ջէք շտապեր, ջ'ըշտապեր :

Ե. Տաղաչափութեան մէջ շատ տեղ կից կամ անկախ ձայնաւորներ մակակէտով կը յապաւին, ապ'եքէ, 'նդ աւազակին :

9. Բառ. — խօսքի մէջ ամեն բառ մէկ տեսակ չէ, նոյն զօրութիւնը չունի, եւ ոչ այլ նոյն կերպարանափոխութիւնը, ուստի խօսքին մասերը (մասունք բանի) երկու տեսակ են, փոփոխական եւ անփոփոխ մասեր :

Փոփոխական են՝ 1. Անուն, 2. Դերանուն, 3. Բայ :

Անփոփոխ են՝ 1. Նախադրութիւն, 2. Մակբայ, 3. Շաղկապ, 4. Միջարկութիւն (ձայնարկութիւն) :

Որով խօսքին մասերն եօթն են :

Շարայարեկի

Ս. Վ. Ն.



Դ Է Պ Ք (CASUS)

Ամէն դարերու մէջ աղմկայոյզ անձինք երեւան ելած են որք իւրեանց մտաւորական լոյսը կորսնցնելով՝ իւրեանց մտլութեանց եւ ապականացու կրից զո՞հ դառնալով, չարութեամբ վառեալք տիւ եւ գիշեր զուն գործեցին եւ կը գործեն աստուածային Ա. հաւատքը յերկրէս բառնալ . Աստուծոյ երկըրպագելի անունը ի չիք դարձուցանել , արարչագործութիւնն , բովանդակ տիեզերաց էութիւնն դիպաց (casus) եւ բնութեան (naturae) արգասիք եւ գործ քարոզելով յեղաշրջել կամեցան եւ կամին ամենայն ինչ որ սուրբ է եւ սրբազան :

Այլ սակայն աստուածային հոգեշունչ պատգամն ամէն դարերու մէջ թագաւորած է եւ այժմ եւս կը թագաւորէ որ կ'ըսէ. «ցանկութիւն մեղաւորաց կորիցէ» . ընդդէմ այդպիսեաց՝ ամէն ժամանակ Աստուծոյ սուրբ հաւատքը կանգնած է իւր յաղթութեան կոթողը եւ կանգնելու հետ է միշտ :

Հոովմայեցւոց կայսերք աշխարհիս տիրապետելով երեքհարիւր տարի իրենց բոլոր մոլեգին կատաղութեամբ ջնջել ու չնչացնել կամեցան Աստուծոյ սուրբ հաւատքը, նորա երկրպագելի կրօնքը. սակայն մինչ նոքա կը կարծէին թէ հասան իրենց նպատակին , ինքեանք ի չիք դարձան յաշխարհէս : Ամենակարողի Աջը պաշտպանեց իւր սուրբ հաւատոյն երկրպագուներ : Ո՛ւր են այժմ այն հոովմայեցիք որք անմիջ ոչխարաց պատուական արիւնը կը ծծէին. ո՛ւր են այն ռխերիմ թշնամիք հաւատոյ որք Որդւոյն Աստուծոյ ամենասուրբ անունը ջնջել կ'ուզէին. մեռան կորսուեցան, զնացին եւ յապականութիւն դարձան. իսկ Աստուածորդւոյ սուրբ կըրօնքը՝ ընդ դէմ նոցա արիութեամբ պատերազմելով կանգնեց իւր յաղթանակը : Արդ ինչպէս որ Աստուծոյ սուրբ հաւատքը անոնց պիղծ ոսկերաց ածիւնին վրայէն քալեց յաղթանակաւ,

նովին օրինակաւ պիտի քալէ արդի անաստուած որերոյ, կրօնի թշնամեաց մոխրակոյտ ածինին վերայէն եւս Ամբարտաւանութիւնը որ տնկակից է ընութեանս, միշտ եւ ամենուրեք, պատճառ եղաւ բարձրավիզ ապստամբութեան ընդդէմ Աստուծոյ եւ մարդկան, եւ այս ընտաբոյս ապականութեան խմորը մերթ ընդ մերթ եռացեալ անհնարին աղիտից պատճառ հանդիսացաւ :

Ութեւտասներորդ դարու մէջ անկրօնութիւնը եւ անաստուածութիւնն անպատուհաս անկղիտացաւ. իննեւտասներորդ դարն եւս, թէպէտ եւ ոչ նոյն ծաւալով, սակայն միեւնոյն զանդուածէն ո՛չ սակաւ խմորեցաւ : — Եւ որ առաւել ողբալին է, այն է որ յաշխարհիս եւ յազգիս մերում եւս ի դիւրահաւան որերոյ ո՛չ սակաւք անկարանալով պատուականը անարգէն զստել, չնայելով որ ի խորս գիտութեանց չեն թափանցած այլ օտար եւ մայրենի լեզուաց մի քանի նախադասութիւններ թօթովելով զանձինս առ իմաստունս ունին, եւ իւրեանց պարսաւելի մոլութիւնը քողարկելու եւ զկնի կրից արծակներասանակ ընթանալու հումար, կը ջնանս առաջի ռամկաց իմաստալութեամբ ուրանալ զԱստուած, մերթ ի մարդկային նկատմանց, իւրեանց ներքին յատուկ համոզմանց դէմ եւս ատելի առնել սուրբ կրօնքը, հաւատքը եւ աստուածապաշտութեան սրբազան եւ դիւցազնական գործերը :

Ո՛վ, որպէ՛ս փոփոխեցան ժամանակը եւ բարոյք. որչափ հեռի կը գտնուինք մեր նախնեաց շաւղէն : Երբեմն բարձրագլուխ կը պարծէր հաւատք յաշխարհիս եւ պատկառ կային միշտ կրօնիցն սրբութեան, թէպէտ եւ մերթ ընդ մերթ զըտնուեցան որք զաստուածապաշտութիւնն ընդ անոտիս զուգակցեցին, սակայն զոնեայ չէին յանդգներ ի հանդուրժիւնս, թէպէտ եւ հրապուրուած ի կրից ազգի ազգի մոլութեամբ յղիանային :

Մոնղեսքիէօ, Վօլգէն, Ռուսոյ եւ այլ անաստուած մատենադիրք ութեւտասներորդ դարուն մի քանի անհաւատ մամուլներ ի թիկունս օգնականութեան առած, ի ծաղր արկին Աստուածութիւնն (որ բանական մարդոյ հոգւոյն խորը անջնջելի կնքով դրոշմուած է) եւ զսրբանուէր խորհուրդս հաւատոյ :

Այս ամէն կենդանի փորձերն առաջի աչաց ունենալով հանդերձ, չեն սակաւք յազգիս մերում վերոյիշեալ անհաւատից պողոտային թեկն ածել եւ նոցա ապօրէն գնացից հետեւիլ կը տքնին, չեն անդրադառնար եղկելի՞ք որ այդու մեր հայրենական տան հիմը կը քանդեն եւ քար քարի վերայ չեն թողուր, Այսօրինակ մոլար սկզբունքներով՝ թոյնք իժից ի ներքոյ չրթանց՝ կա՛մին խանգարել մնացեալ ժողովրդեան սուրբ համոզումները եւ թիւնաւորել նոցա նախնեաց սուրբ աւանդութեանց վերայ հիմնեալ գաղափարները, Լուսաւորչի լոյս հաւատքը, ըստ որում բազումք ի բարեպաշտ չինականաց յեղյեղեն, եւ այսպէս խափան կը լինին անոնց անվրդով խաղաղութեամբ փրկութեան նաւահանգիստն դիմելուն։— Այնչափ կարի է խելացնորութիւն այլպիսեաց որք այլոց վեասով չեն ըմբռներ կրօնի զի՞նչ լինելն եւ անոր օգտակարութիւնը՝ նորա փրկաւէտ եւ անվկանդ հաստատութիւն սահմանաց օրինաց՝ եւ սովորութեանց ։

Ահա՛ այսպիսիք են որք հանապազօր այժմ եւս անդու անդադար իրենց մոլար եւ անհեթեթ անպատեհ (absurdum) համոզմամբ ապականեալ մահաբեր թոյնը կը ժայթքեն ուրանալով Աստուծոյ էութիւնն, եւ այս իւրեանց մոլար վարդապետութիւնը յառաջ մատուցանելու համար կ'ըսեն՝ դէպք (casus) եւ բնութիւնն (natura) է որ ամենայն ինչ յոչեութիւն է ի գոյ ածած է անկախ յԱստուծոյ, որ նոյն է ըսել ըստ անդգամին՝ «թէ ո՛չ գոյ Աստուած» ։

Արդ մենք՝ ընդ դէմ արդի իմաստակաց սոփեստութեանց պիտի փանաք ցուցանել հակիրճ բանիք՝ զի ըստ առածին intelligenti pauca նախ թէ զի՞նչ են դէպք, ի՞նչ կարող է լինել ի ձեռն դիպաց (per casum) ։ Երկրորդ, թէ զի՞նչ է բնութիւնն (natura) եւ ի՞նչ կ'իմանամք անուամբս բնութիւն, Զայսօսիկ ցուցեալ պիտի յանդինք այն եղրակացութեամբ՝ թէ ո՛չ թէ դէպք (casus) եւ ոչ բնութիւն (natura) պատճառ են եղելոց. այլ սկիզբն եւ պատճառ ամենայնի է Ամենակարող եւ Գերազոյն էն Աստուած ։

Ոմանք, ուրեմն՝ որպէս զի չըստիպուին իրապէս խոստովանիլ թէ ամենայն ինչ յԱստուծոյ է ստեղծեալ, դէպքից

(ad casum) կը գիմեն ըսելով՝ թէ ամենայն ինչ զիպաց արգասիք են :

Դժոխքմբեր ամպարչտութեամբ կը պնդեն թէ մի զերագոյն մտաց՝ մի անսահման կարողութեան հարկ չէ եղած տիեզերաց բովանդակութիւնը ստեղծելու համար, այլ այս ամենայն ի գոյ ածեալ է ի ձեռն կոյր զիպաց (per casum,) պատահարս: Ո՛վ բանդագուշանաց մարդկային աղքատին մտաց, միթէ կարելի է ենթադրել որ մարդս այսօրինակ յիմարութիւն ժամանէ որ կոյր դէպքի գործ եւ արգասիք համարէ աշխարհիս անչափ մեքենան, երկնից հաստատութիւնը: Այս կարծեաց անպատեհութիւնը (absurditas) եւ անհեթեթութիւնը ի յայտ տալու համար ի ճահ կը համարիմ հարցանել. զի՞նչ է (casus) զէպք, ի՞նչ կարո՞ղ է լինել մի պատահական զէպքով:

Շարայտբէի

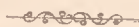
Ս. Վ. Տ. Աբրահամեան

(յԱրտանուշ)



ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ



ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱՔԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն տես թիւ 4)

Այն տեսարանին ներկայ դանուողներն երկար ատեն նկատելէն ազօթելէն եւ համբուրելէն, ետեւ այն մասունքները, կը տեղաւորեն զանոնք քարաշէն տիւր մը մէջ, զոր իրենց հետ բերած էին, եւ կը փութան Հոովմ գառնալու :

Պատրաստութիւն մը եղած չէր, սրբուհւոյն նշխարաց հանդիսաւոր փոխադրութեանը համար — Մանաւանդ թէ որոշեր էին առանց աղմկի մտցնելու զանոնք ի Հոովմ, եւ սպասելու որ Սրբազան Քահանայապետը հրամայէր եւ որոշէր ընդհանուր ածնախմբութեան օր մը, Բայց երբոր սուրբ անձ մը ինքզինքն Աստուծոյ համար զոհ ըրած է, այն անձին սրբանուէր ոսկորներէն կ'ելլայ այնպիսի զօրութիւն մը, որ կեանք կը չնորհէ շրջակայից. այնպիսի աստուածային վայելչութիւն մը, որ հողիքն իրեն կը քաշէ, կը մխիթարէ, կը հեռացնէ աշխարհքէս, եւ կ'առաջնորդէ առ Աստուած :

Ուստի անակնկալ կերպով մը, ժողովրդեան ամբոխ բաղմութիւնը հետզհետէ աճելով, եւ սրբուհւոյն նշխարքը տանող խոնարհ կառքին ետեւէն վառաւոր թափօր մը ձեւացնելով, մինչեւ սուրբ քաղաքը կուգան. հոն տեսարանն աւելի եւս վսեմ չքեղութիւն մը կը ստանայ. Ծաղկազարդի տօնախմբութեան օրը, Հոովմայ մեծ վաճառանոցի օր մ'ըլլալով, քաղաքը լի էր գեղացւոց արտավարաց եւ վաճառականաց խուռն բաղմութեամբը :

«Այս անսովոր թափօրը տեսնալով, կ'ըսէ իւր յորդորակին մէջ Մարտինոս Ե պապը, ամէնքը մէկմէկու կը հարցնէին թէ՝ ի՞նչ պիտի ըլլայ սա. երբ կը պատասխանէին թէ՝ Սրբուհի Մոնիզայի ոսկրները կը բերէին, շատերը չէին հասկնար. բայց երբոր սուրբ Օգոստինոսի մայրն ըլլալը կը լսէին, ալ սրտի ցնծումը չէին կրնար զսպել : Եւ ամէնքը կ'ուզէին մօտենալ մասնատփին, տեսնալ, շօշափել, համբուրել զայն. եւ առաքելական պաշտօնակալը, կրօնաւորք, եւ Օսդիայի քահանայք, որոնք իբրեւ պահակ, սրբուհւոյն նշխարքը կրող կառքին բոլորտիքը կը քալէին, չէին կրնար քայլ մը առաջ երթալ : Բաղմութեան ցնծութիւնն եւ եռանդը կրկնապատիկ կ'ըլլայ երբոր կը տեսնան հրաշք մը, որով լաւ եւս յայտնի կ'ըլլայ թէ՝ ով էր սա աննման կինը, որ յաղթանակաւ Հռովմ կը մօտնար : Մինչդեռ կառապանները զլուխ չէին ելլար կառքին ճամբայ բանալու, յանկարծ այն անհամար բաղմութիւնն ինքնին կը ճեղքուի, եւ յարգութեամբ տեղի կու տայ կնկան մը, որն որ՝ հիւանդ զաւակը թեւոցը մէջ փաթթած, կը վազէր դէպ ի սրբուհւոյն դագաղը : Այնպիսի խորին զգացմամբ մը ճամբայ կը բանան իրեն որ չի պատմուիր. կը մօտենայ, կը դպցնէ մանկիկը մասնատփին այնպիսի զգացմամբ մը, յորում քաջ կը փայլէր մեծ վստահութիւն մը, մէկէն բոլոր ժողովրդեան մէջ ձայն մը կ'ելլայ. տղան բժշկուած էր : Այս հրաշքին վրայ բաղմութեան ցնծութիւնն ալ չափ չունենար :

Այս կերպով եկեղեցի հասնելով, սրբուհի Մոնիզայի նըշխարաց տուփը խորանին վրայ կը դրուի, բայց նոյն ժամանակ մեծ կսկիծ մը կ'իյնայ ամէնուն սիրտը թէ՝ ինչու համար, ափսո՛ս, յՕսդիա ձգեր էին այն մեծ քարաշէն դագաղն, որուն մէջ սուրբ Օգոստինոս իր մայրը թաղած էր : Ուստի զարձան յՕսդիա, եւ երկրորդ օրը մեծ հանդիսով, անհամար եւ անզուսպ բաղմութեան մէջէն, թափուր, դագաղն ալ բերին ի Հռովմ :

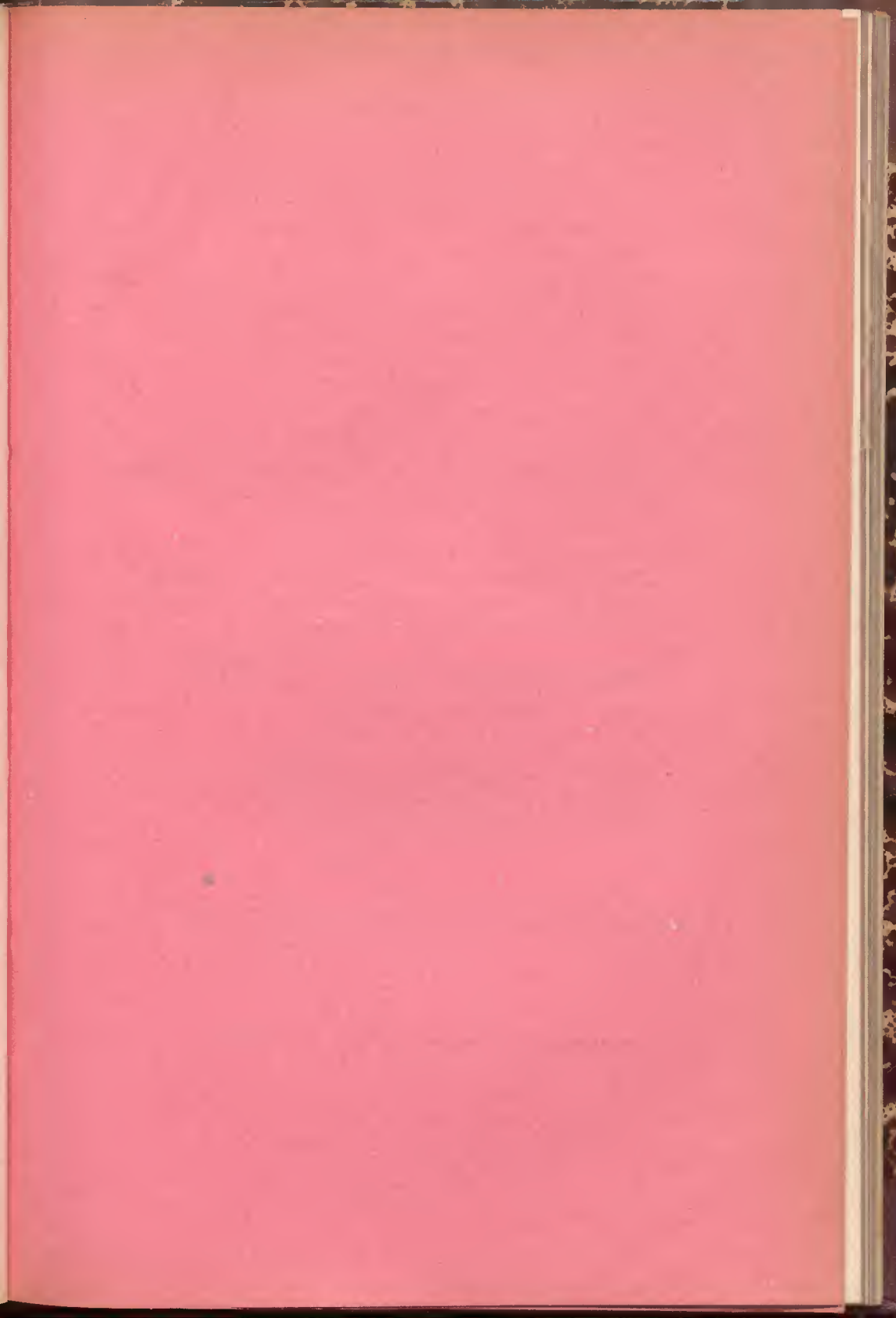
Առաջինին նման, բայց փառաւորագոյն հրաշքով մը սրբուհի Մոնիզայի համբաւը կատարեալ կ'ըլլայ, եւ յայտնի կ'ընէ ամէնուն թէ՝ ինչ տեսակ շնորհք իւր բարեխօսութեամբը կրնանք ընդունիլ Աստուծմէ : Թշուառ մայր մը կը հսկէր իւր հիւանդ որդւոյն անկողնոյն զլուխը. տղան գրեթէ ութ ամսէ ի վեր այնպիսի հիւանդութենէ մը բռնուած էր որ բժշկուելու յոյս չէր մնացած : Մօր ականջը կը հասնի Մոնիզայի հանդի-

սին դէպքերը . հաւատոյ եւ անխախտելի յուսոյ եռանդով մը, որով սովորաբար մօր մը սիրտը միշտ վառուած է, կ'առնուէր փաթթէ իւր զաւակը վերմակի մը մէջ, կը վազէ կուգայ եւ կը պառկեցնէ զանիկայ սրբուհւոյն զազաղին մէջ. ինքն ռաբի վրայ, նայուածքը լի վստահութեամբ, կը սպասէ որ Մօնիգայ ցուցնէ իրեն իւր անթերի մայրութեան զուլթը . քոյսն անօգուտ չելլար. մէկէն տղան ինքն իրեն կ'ելլայ՝ հրճուելով եւ բոլորովին բժշկուած իւր մօրը թեւերուն մէջ կը նետուի :

Մարտինոս Ե. Պապը՝ հանդիսի մը մէջ, զոր պիտի պատմենք, այսպէս կ'ըսէ. «Այս հրաշքն ամենուն աչքին առջեւը պատահեցաւ, եւ ամեն օր նաեւ նորանոր հրաշքներ կը կատարուին, այնքան փառաւորութեամբ որ՝ Աստուծոյ ազախնոյն զօրութեանը վրայ անյաղթելի վստահութիւն ազդելու են մեզի » :

Խեղ մը ուրիշ հրաշքներ սրբուհի Մօնիգայի փոխադրութեան հանդիսին շքեղութիւն տուին . հիմա պիտի լսենք Մարտինոս Ե. Քահանայապետն, որ մէկիկ մէկիկ պիտի յիշէ զանոնք. բայց նախ նշանակենք հոս զիտողութեան արժանի բան մը որն որ մեծ լոյս եւ մխիթարութիւն կու տայ մեր սրտերու . կը տեսնանք որ իրենց մօր թեւոցը մէջ բժշկուած տղոցմէ զատ, սրբուհւոյն հրաշքները ստէպ անգամ կուրաց բժշկութիւն եղած է . «Գուցէ Աստուած ուղենար յարգել այս հրաշքներով այն սքանչելի կնկան քսան տարի յարատեւ թափած արցունքներն, որոնցմով իւր Օգոստինոսին հոգւոյն աչաց բացուիլը խնդրած էր Աստուծմէ » :

(Շարայարելի)



ՊԱՏԿԵՐ տասն էս հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան .
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
քղբատարի ծախսն ի միասին հաշուելով 50 « .

Խորաքանջիշր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եեշիլ վանդ
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ բերել
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERRE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولمشدر